Smoke Free Partnership
a world without tobacco

2019 m. sausis

Tabako Apmokestinimas:

MITAI IR FAKTAI

SFP PAGRINDINIAI PARTNERIAI

CANCER RESEARCH UK

Foundation against Cancer

NORWEGIAN CANCER SOCIETY

ehn fighting heart disease and stroke european heart network

DUTCH CANCER SOCIETY

SFP ASOCIJUOTIEJI PARTNERIAI

ash action on smoking and health

LA LIGUE CONTRE LE CANCER

1 MITAS: Dėl didesnių tabako mokesčių vartojimas nesumažėja

FAKTAS: Mokslas nuosekliai įrodė, kad vartotojai jautriai reaguoja į kainų pokyčius, todėl didesni mokesčiai lemia mažesnį suvartojamo tabako kiekį (vartojimą) ir tabaką vartojančių žmonių skaičių (paplitimą). Vis dėlto mokesčių politikos priemonėmis pasiekti geresnių sveikatos ir ekonomikos rezultatų trukdo tabako pramonės taikomos strategijos.

Mokesčių politikos įtaką tabako gaminių paklausai galima išmatuoti **kainos elastingumu**, kuris leidžia įvertinti vartotojų norą pirkti prekę pakitus jos kainai. Pavyzdžiui, jeigu gaminio kainos elastingumas lygus -0,1, vadinasi, gaminio kainai padidėjus 10 proc., to gaminio suvartojimas sumažėja 1 proc. Tabako gaminių atveju apskaičiuota, kad kainos elastingumas svyruoja nuo -0,25 iki -0,5 proc. Tyrimai rodo, kad nors turtingesnių šalių gyventojai mažiau jautrūs kainų augimui, jie vis tiek reaguoja į kainos pokytį: pavyzdžiui, kainai padidėjus 10 proc. vartojimas sumažėja 3 proc. (elastingumas - 0,3 proc.). Vidutinių ir mažų pajamų šalyse dėl panašaus kainos padidėjimo tabako vartojimas sumažėtų 4–5 proc. (elastingumas -0,4–0,5 proc.).[1] Mažesnes pajamas gaunantys žmonės jautriau reaguoja į kainų pokyčius.

Įvairiais tyrimais nustatyta didesnių tabako mokesčių įtaka tabako vartojimui ir rūkymo paplitimui. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, kur tabako gaminių akcizai 2009–2015 m. buvo kasmet didinami maždaug 5 proc., cigarečių pardavimai sumažėjo nuo 50,5 iki 42,6 mlrd. Eur per metus.[2] Tuomet siekdama susilpninti mokesčių politiką tabako pramonė pradėjo rinkai tiekti mažesnius nei 20 cigarečių pakelius ir 10 g. sukamųjų cigarečių pakuotes. Sumažinus pakuotės dydį, buvo sukurtas pigumo įspūdis, dėl ko galiausiai 46 proc. padidėjo sukamųjų cigarečių suvartojimas, nepaisant 17 proc. sumažėjusių cigarečių pardavimų.[3] Siekiant išvengti panašių teisės aktų spragų, menkinančių mokesčių politikos naudą visuomenės sveikatai, būtina mokesčius didinti nuosekliai apimant visas tabako gaminių grupes. Puikus nuoseklios mokestinės politikos pavyzdys Europos sąjungos (ES Tabako gaminių direktyvos nuostata dėl minimalaus 20 cigarečių skaičiaus pakelyje ir minimalaus sukamųjų cigarečių 20 g svorio.

Ilgalaikis mokesčių didinimo poveikis gali būti bent dvigubai veiksmingesnis nei trumpalaikis.[4] Kainos pokytis tiesiogiai veikia rūkymą, todėl didesnė kaina turi ilgalaikį rūkymo paplitimą mažinantį poveikį.[5] Be to, mokesčių didinimas labiau veikia jaunus (18–24 metų) žmones. Atsižvelgiant į tai, kad net 98 proc. rūkalių pradeda rūkyti iki 26 metų[6], tinkamas tabako gaminių apmokestinimas gali turėti didelės įtakos rūkymo paplitimui ateityje. Savo ruožtu, mažėjant rūkančio jaunimo, dar labiau sustiprėja didesnių mokesčių poveikis. Ilgainiui vis daugiau žmonių sėkmingai meta rūkyti, tokiu būdu mažindami rūkymo paplitimą ir rūkymo sukeliamą ssocialinę ir ekonominę žalą.

1 Goodchild, Mark, Anne-Marie Perucic, and Nigar Nargis. "Modelling the impact of raising tobacco taxes on public health and finance." *Bulletin of the World Health Organization* 94, no. 4 (2016): 250.

2 Hiscock R, Branston JR, McNeill A, et al. 'Tobacco industry strategies undermine government tax policy: evidence from commercial data.' Tobacco Control 2018;27:488-497. https://tobaccocontrol.bmj.com/content/27/5/488

3 Ibid.

4 Jha, Prabhat, and Richard Peto. "Global effects of smoking, of quitting, and of taxing tobacco." *New England Journal of Medicine* 370, no. 1 (2014): 60-68.

5 Victoria Stevens, Ryan Diver, Michal Stoklosa, Dana Flanders, Lee Westmaas, Ahmedin Jemal, Jeffrey Drope, Susan Gapstur, Eric Jacobs (2017) "A Prospective Cohort Study of Cigarette Prices and Smoking Cessation in Older Smokers" *Cancer Epidemiology and Prevention Biomarkers* Jul;26(7):1071-1077

6 "Fact Sheet - Youth And Tobacco Use - Smoking & Tobacco Use". 2018. *Smoking And Tobacco Use*. https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/youth_data/tobacco_use/index.htm.

2 MITAS: Didesni tabako mokesčiai lemia didesnę neteisėtą prekybą

FAKTAS: Ryšys tarp tabako gaminių kainos ir jų tiekimo neteisėtais būdais nėra stiprus. Teisinės, administracinės ir vykdymo užtikrinimo sistemos kur kas svarbesni veiksniai, turintys įtakos neteisėtai tabako gaminių apyvartai. Tabako pramonės susirūpinimas dėl neteisėtos prekybos atrodo veidmainiškai, kai jų dalyvavimas vykdant ir skatinant savo gaminių kontrabandą, ne kartą įrodytas.

Daug tabako įmonių ir lobistų organizacijų teigia, kad didesni mokesčiai skatina šešėlinę ekonomiką ir skatina neteisėtą prekybą. Tačiau net tabako pramonės užsakyti tyrimai, tokie kaip 2017 m. KPMG „Project Sun“, rodo, kad padirbtų arba kontrabandinių cigarečių suvartojimas ES 2013–2017 m. sumažėjo 24 proc.[7] Be to, daugelis nelegaliai parduodamų cigarečių pradžioje pagaminamos legaliai, o tik paskui nukreipiamos į nelegalią tiekimo grandinę.[8] Keturi didžiausi tabako gamintojai jau sumokėjo milijardus dolerių baudų ir kompensacijų dėl neteisėto savo cigarečių įvežimo į ES ir Kanadą.[9]

Dėl mokesčių sistemų skirtumų įvairiose šalyse jų vyriausybės yra atsakingos už visos neteisėtos prekybos (ne tik tabako gaminiais) kontrolę. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) Tabako kontrolės pagrindų konvencijos (FCTC) Protokole dėl neteisėtos prekybos panaikinimo kaip tik ir įtvirtintas reikalavimas apsaugoti tiekimo grandinę, įgyvendinant pasaulinę tabako gaminių atsekamumo sistemą. ES lygmeniu 2019 m. gegužės 20 d. įsigaliojo atsekamumo sistema, skirta palengvinti neteisėtų tabako gaminių nustatymą, siekiant apriboti jų pasiūlą.

Jungtinėje Karalystėje nuosekliai ir atsižvelgiant į infliaciją didinant cigarečių mokesčius 2001–2016 m., jų kaina išaugo 63 proc. ir dabar yra viena didžiausių pasaulyje. Tuo pat metu neteisėta rinka sumažėjo 70 proc., o rūkymo paplitimas sumažėjo nuo 35 iki 21 proc. Tai užtikrino visapusiška tabako kontrolės strategija, kuri apėmė geresnį mokesčių administravimą, operatyvinės informacijos rinkimą, griežtą įstatymų įgyvendinimą, taip pat visuotinį draudimą rūkyti viešose vietose, parduoti cigaretes pardavimo automatuose, demonstruoti tabako gaminius pardavimo vietose ir žiniasklaidos kampanijose.[10]

7 KPMG, *Project Sun*, ‘A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland’, 2017, https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/2017/07/project-sun-2017-report.pdf

8 Tobacco Atlas. *Illicit Trade | Tobacco Atlas*. [online] Available at: https://tobaccoatlas.org/topic/illicit-trade/

9 Cancer Research UK. *Smuggling, the tobacco industry and plain packs*. 2012. [online] http://www.cancerresearchuk.org/prod_consump/groups/cr_common/@nre/@pol/documents/generalcontent/smuggling_fullreport.pdf

10 Tobacco Atlas. *Illicit Trade | Tobacco Atlas*. [online] https://tobaccoatlas.org/topic/taxes/

3 MITAS: Didesni tabako mokesčiai labiausiai kenkia gaunantiems mažesnes pajamas

FAKTAS: Mažesnes pajamas gaunantys žmonės jautriausiai reaguoja į didesnes kainas, todėl didesni tabako mokesčiai mažina vartojimą šioje grupėje ir ilgainiui jų sveikata dėl to pagerėja. Tokiu būdu mažėja sveikatos netolygumai.

Vartojimo mokesčiai labiau paveikia mažesnes pajamas gaunančiuosius. Taip nutinka ne tik su tabako gaminiais, bet ir kitais produktais, tokiais kaip duona ir pienas, arba paslaugomis, tokiomis kaip švietimas arba sveikatos priežiūra. Taigi nerimas, kad didesni tabako mokesčiai neproporcingai paveiks mažesnes pajamas gaunančius rūkalius, yra pagrįstas. Tačiau tas poveikis – teigiamas, nes dėl padidėjusių tabako kainų mažiau uždirbantys asmenys dažniau sumažina vartojimą arba meta rūkyti, ir mažiau išleidžiant tabakui, jiems lieka daugiau disponuojamųjų pajamų, jau nekalbant apie naudą sveikatai.[11] Taip pat pažymėtina, kad bet kokios mokesčių sistemos perskirstymo galia priklauso daugiausia nuo to, kaip mokesčių pajamos išleidžiamos, o ne kokiu būdu surenkamos. Taigi, vertinant šią galią būtina atsižvelgti tiek į mokesčių dydį, tiek į naudą. Konkrečiai, tai reiškia, kad siekdamos sumažinti socioekonominius sveikatos netolygumus, vyriausybės turėtų taikyti didelius tabako mokesčius ir drauge finansuoti programas bei paslaugas, padedančias rūkaliams mesti rūkyti.

4 MITAS: Tabako mokestis – prievartos įrankis

FAKTAS: Tabako apmokestinimas palankus visai visuomenei, ekonomikai, visuomenės sveikatai ir pavieniams asmenims.

PSO Tabako kontrolės pagrindų konvenciją ratifikavo 181 šalies vyriausybės, įsipareigodamos taikyti tabako vartojimą mažinančias paklausos ir pasiūlos reguliavimo priemones. Šie teisiniai įsipareigojimai apima kainų ir mokesčių didinimo priemones. Siekdama paveikti viešąją politiką, tabako pramonė maždaug nuo 1966 m. apeliuoja į „laisvę rūkyti“[12]. Tačiau tabakas yra priklausomybę sukelianti medžiaga ir vienintelis teisėtas produktas, kuris, vartojamas pagal paskirtį, nužudo pusę ilgalaikių rūkalių.

Rūkymo keliama žala veikia ne tik rūkančiuosius, bet visą visuomenę – dėl pasyvaus rūkymo, sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos sistemos išlaidų, prarasto produktyvumo, žalos aplinkai ir tvariam vystymuisi. Be to, dauguma tabako vartotojų pradėjo rūkyti paauglystėje, kai į rūkymo pavojus nežiūrima rimtai. Kai šie pavojai deramai įvertinami, vartotojai jau yra priklausomi. Todėl vyriausybių pagrįsta ir būtina pareiga – apsaugoti ir apginti piliečius nuo tabako vartojimo keliamos žalos visuomenei ir šalies ekonominei gerovei.

11 World Health Organization. *Tobacco control economics*. [online] Available at: http://www.who.int/tobacco/economics/background/en/index3.html

12 Brown & Williamson, ‘If you enjoy smoking…act now to protect your freedom to smoke’, 15 April 1966, available at: https://www.industrydocumentslibrary.ucsf.edu/tobacco/docs/#id=rppd0052

5 MITAS: Tabako pramonė moka akcizus ir ženkliai prisideda prie nacionalinio biudžeto

FAKTAS: Mokesčiai (įskaitant akcizą ir PVM) sudaro tris ketvirtadalius visos cigarečių pakelio kainos. Tai vartojimo mokesčiai, kuriuos visus sumoka patys vartotojai, o ne tabako pramonė.

Pelnas iš mokesčių didinimo paprastai viršija mokesčių praradimą dėl sumažėjusio tabako gaminių vartojimo. Be to, sveikatos priežiūros išlaidų sumažėjimas ir dėl mažesnio suvartojimo padidėjęs produktyvumas yra kritiniai veiksniai, lemiantys teigiamą ekonominę didesnių mokesčių naudą.

Pasaulio banko tyrimo duomenimis, reali cigarečių kaina atskaičius mokesčius 1993–2014 m. išaugo 153 proc. Per tą patį laikotarpį tabako pramonės pelnas padidėjo 69 proc., o realios akcizo mokesčio pajamos 220 proc.[13] Tai rodo, kad tabako gaminiams taikomi mokesčiai paprastai padidina mokestines pajamas. Be to, ES šalyse bendra tabako rūkymo kaina (išlaidos sveikatos priežiūrai, su rūkymu susijęs sumažėjęs produktyvumas ir ankstyvas mirtingumas) 2009 m. sudarė 4,6 proc. viso ES BVP.[14] Šios išlaidos sumažėja, kai tabako vartojimas sumažėja padidinus mokesčius. Taigi galima teigti, kad tabako mokesčiai ne tik atneša papildomų nacionalinio biudžeto pajamų, bet ir sutaupo biudžeto lėšų dėl mažesnių su rūkymu susijusių išlaidų.

6 MITAS: Tabako mokestis naikina darbo vietas ir žlugdo tabako augintojus

FAKTAS: Dėl sumažėjusio tabako vartojimo sumažėja įdarbinimo galimybės tabako sektoriuje ir su juo susijusiose pramonės šakose.

Europoje darbo vietų skaičius tabako sektoriuje jau ir dabar yra labai mažas. Nutraukus ES subsidijas tabako auginimas Europoje per pastarąjį dešimtmetį žymiai sumažėjo. Tabako kontrolės politika laipsniškai mažino tabako vartojimą, todėl rinka turėjo pakankamai laiko prisitaikyti.[15] Be to, tabakui įsigyti anksčiau skirtų sąnaudų dalis bus skirta kitoms prekėms ir tokiu būdu paskatins įvairių darbo vietų kūrimą kituose sektoriuose. Darbo vietų praradimą tabako sektoriuje paprastai kompensuoja didesnės gyventojų išlaidos kituose sektoriuose.[16]

13 Meiro-Lorenzo, Montserrat. 2014. "Tobacco Taxation: Purpose And Myths. The Role Of The WB". *Who.Int.* http://www.who.int/fctc/implementation/WorldBank.ppt.

14 "A Study On Liability And The Health Costs Of Smoking". 2008. *Updated Final Report*. https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/tobacco/docs/tobacco_liability_final_en.pdf.

15 "Myths And Facts Of Tobacco Control". 2011. *Worldbank.Org*. http://siteresources.worldbank.org/INTPH/Resources/376086-1289321994364/MythsAndFacts.pdf.

16 Chaloupka, Frank J., Ayda Yurekli, and Geoffrey T. Fong. "Tobacco taxes as a tobacco control strategy." *Tobacco control* 21, no. 2 (2012): 172-180.

Smoke Free Partnership
a world without tobacco

SFP's vision is a world where **all children** can grow up **healthy**, and **free** from the **harm caused by tobacco**

Smoke Free Partnership
Rue de l'Industrie 24, 1040-Brussels, Belgium
www.smokefreepartnership.eu · info@smokefreepartnership.eu
+32 (0) 2 430 73 59

SFP PAGRINDINIAI PARTNERIAI

CANCER RESEARCH UK

Foundation against Cancer

NORWEGIAN CANCER SOCIETY

ehn fighting heart disease and stroke european heart network

DUTCH CANCER SOCIETY

SFP ASOCIJUOTIEJI PARTNERIAI

ash action on smoking and health

LA LIGUE CONTRE LE CANCER

SFP receives funding under an operating grant from the European Union's Health Programme (2014-2020). This publication is the result of an activity that received funding under an operating grant from the European Union's Health Programme (2014-2020).

The content of this publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility; it cannot be considered to reflect the views of the European Commission and/or the Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency or any other body of the European Union. The European Commission and the Agency do not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Design by lyon.nu